

ספר פרי צדיק

על התורה והמועדים

מועדים א'

שבת, ימים נראים

הן הנה אמרות קדושות וטהורות,
שיצאו מפה קדוש, פנים ממלל רברבן,
מדי חדש בחדשו ומדי שבת בשבתו.
מיאת כבוד קדשת אדוננו מורנו ורבונו הגאון הקדוש,
שר התורה, כחד מקמאי, דמי לבר אלהין,
עטרת תפארת ישראל, לו דומיה תהלה
רַבְנוּ צְדוּק הַפֶּהֶן זְצוּקֵלָה"ה

מלובלין

בן הרב הגאון החסיד רבי יעקב הפהן זצ"ל,
אב בית דין דקהלת קדש קריזבורג
זכות קדשת תורתו וצדקתו יגן עלינו ועל
כל ישראל אמן

וקעת יוצא לאור מחדש
בכתב מרבע ומנקד
פתיחת ראשי תבות
צינן מקורות כולל מקורות נדירים
השואה לשאר כתבי רבנו
ועוד תוספות רבות

המכון התורני אור עציון
על שם ר' יצחק וחנה סטרולוביץ'

תִּכּוֹן הָעֵינִינִים

7	קִדְשַׁת שַׁבָּת
9	מֵאָמֵר א
28	מֵאָמֵר ב
50	מֵאָמֵר ג
77	מֵאָמֵר ד
106	מֵאָמֵר ה
131	מֵאָמֵר ו
157	מֵאָמֵר ז
271	שְׁבִיטַת שַׁבָּת
273	מֵאָמֵר א
292	מֵאָמֵר ב
305	מֵאָמֵר ג
308	מֵאָמֵר ד
316	מֵאָמֵר ה
334	מֵאָמֵר ו
353	מֵאָמֵר ז
361	אֶלּוּל
397	רֵאשׁ הַשָּׁנָה
469	וַיִּלְךָ שַׁבַּת תְּשׁוּבָה
545	עֶרֶב יוֹם הַכַּפּוּרִים
583	מוֹצָאֵי יוֹם הַכַּפּוּרִים

קַדְשֵׁת שִׁבְתָּ

מֵאֲמָר א

בס"ד, קוֹנוֹטְרִס קִרְאֵתוֹ קִדְשַׁת שַׁבָּת, לְקוּיֵי אֵיזָה גְרָגְרִים פְּסָקֵי פְּסָקֵי מְהַעוּלָה בְּמַחְשָׁבָה לְפָנֵי בְּמִלֵּי דְשַׁבְּתָא, יוֹמָא דְמָרִי צְבִי" בֵּיה לְבָרְכוּ וּלְקַדְּשׁוּ.

א.

וְתַעֲשֶׂה דְמִשְׁמַע מְעַצְמו, וְכִמּו שְׁאָמְרוּ
ז"ל¹ עַל פְּסוּק הוֹקֵם הַמְשַׁכֵּן, וְעַל
פְּסוּק וְהַבֵּית וְהַבְּנָתוֹ. וְלֵאמֹר צִרְיָה
פָּתַח הָא דְשִׁשַׁת וְגו', שְׁאִינוּ אֶלָּא
רְשׁוּת, וְהִנֵּה לִיה לִזְמַר רַק בְּיוֹם
הַשְּׁבִיעִי וְגו', אֲבָל גַּם בְּטַעֲמָא דִּיהִיב
לְפִי שְׁה' יִתְבָּרַךְ קִדְּשׁוּ אָמַר גַּם כֵּן כִּי
שִׁשַׁת יָמִים עָשָׂה וְגו', וַיִּנַּח וְגו', עַל כֵּן
בִּרְדֵי וְגו', הִנֵּה דְרַק עַל יְדֵי מַעֲשֵׂה
בְּשִׁשַׁת יָמִים הַקּוֹדְמִים וְנָח בְּשִׁבְעִי, עַל
יְדֵי זֶה בְּרָכוּ וְקִדְּשׁוּ. וְכֵן אָמַר בְּמַעֲשֵׂה
בְּרֵאשִׁית וַיְבָרַךְ וַיְקַדְּשׁ וְגו', כִּי בּו
שַׁבְּתוֹ וְגו', דְּכָל קִדְּשָׁתוֹ עַל יְדֵי שְׁבוּ
שַׁבָּת מִמְּלֵאכָה הַקּוֹדְמָת. וְכִמּו שְׁאָמְרוּ
בְּשִׁאֲלֹתוֹת² וְתַנְחוּמָא (בְּרֵאשִׁית, ב) כְּמֵאן

קִדְשַׁת הַשַּׁבָּת נִמְשָׁךְ מִעֲבוֹדַת שִׁשַׁת
יָמֵי הַמַּעֲשֵׂה, כְּפִשְׁטִיָּה דְקִרְא
בְּפִרְשֵׁת יִתְרוֹ (שְׁמוֹת כ, ט-י) שִׁשַׁת יָמִים
תַּעֲבֹד וְעָשִׂיתָ כָּל מְלֵאכֶתְךָ וְיוֹם הַשְּׁבִיעִי
שַׁבָּת. וְכֵן בְּסוּף פְּרִשְׁתָּ תִּשָּׂא (שֵׁם לז, כא)
שִׁשַׁת יָמִים תַּעֲבֹד וּבְיוֹם הַשְּׁבִיעִי
תַּשְׁבֹּת. וּבְפִרְשֵׁת מְשַׁפְּטִים (שֵׁם כג, יב)
שִׁשַׁת יָמִים תַּעֲשֶׂה מַעֲשֵׂיךָ וּבְיוֹם
הַשְּׁבִיעִי וְגו' (אֲבָל מַה שְּׁכַתּוּב רִישׁ
פְּרִשְׁתָּ תִּשָּׂא (שֵׁם לא, טו) שִׁשַׁת יָמִים
יַעֲשֶׂה מְלֵאכָה וְגו', וְכֵן בְּרִישׁ פְּרִשְׁתָּ
וַיִּקְהַל (שֵׁם לה, ב) שִׁשַׁת יָמִים תַּעֲשֶׂה
מְלֵאכָה, שֶׁם נִיחָא דְקֵאֵי אִמְלֵאכֶת
הַמְשַׁכֵּן, וְעַל כֵּן אָמַר לְשׁוֹן יַעֲשֶׂה

א. דמרי צבי - בסנהדרין (סה, ב): "שבת נמי דמרי צבי", ופרש"י (ד"ה שבת): "הקדוש ברוך הוא חפץ והזהיר על כבודו". ב. "...לא תאמר משה העמידו, אלא המשכן נעשו בו נסים ועמד מעצמו, שנאמר (שמות מ, ז): 'הוקם המשכן'. ואם תמה את על זה, הרי שלמה כשבנה בית המקדש הוא נבנה מעצמו. אמר רב הונא בשם רבי יוסי: הכל מסייעין אותו כשבנה את בית האלהים, הבריות והרוחות, מניין? שכתוב (מלכים א' ו, ז): 'והבית בהבנותו אבן שלמה מסע נבנה ומקבות והגרון כל כלי ברזל לא נשמע בבית בהבנותו' - מעצמו היה נבנה, לפיכך במעשה נסים נבנה..." (שמו"ר נב, ד). ג. "כי ששת ימים עשה ה' את השמים ואת הארץ את היום ואת כל אשר בו וינח בו יום השביעי על כן ברוך ה' את יום השבת ויקדשהו" (שמות כ, י). ד. "ויברך אלהים את יום השביעי ויקדש אותו כי בו שבת מקל מלאכתו אשר ברא אלהים לעשות" (בראשית ב, ג). ה. "שאלתא דמחייבין דבית ישראל למינח ביומא דשבתא, דכד ברייה קודשא בריך הוא לעלמיה, ברייה בשיתא יומין ונח ביומא דשבתא, וברכיה וקדשיה, כאיניש דבני ביתא וכד מצבית ליה וגמר ליה לעיבדיתה עביד הילולא חד יומא, כדאמרי אינשי הילול בתי, דכתיב: ויכל אלהים ביום השביעי, ואמר לן רחמנא נוחו ביומא דשבתא כי היכי דנחי ביה אנא, דכתיב: זכור את יום השבת לקדשו" (שאלתות, שאילתא א).

יָפִים יוֹתֵר, כְּמוֹ שֶׁהֲרָאָהּוּ בְּחוּשׁ
מְגִלוֹסְקָאוֹת וְחֻשִׁים". כִּי עַל זֶה הִיָּה
תְּכִלִּית בְּרִיאַת הָעוֹלָם וְהָאָדָם בְּתוֹכוֹ
בְּצִלְמֵם אֱלֹהִים, לְהִיּוֹת הוּא הַמְשָׁלִים
וּמִתְקַן כָּל הַבְּרִיאָה כְּלָהּ.

וְזֶהוּ צַד צְפוֹן הַפְּתוּיִח כְּמוֹ שֶׁאָמְרוּ
ז'ל"ט, וְשֵׁם מְשָׁפֵן הַבְּחִירָה,
וְלְעוֹשֵׂי הָרַע (יִרְמִיָּהוּ א, יד) מְצַפּוֹן תְּפִתַּח
הָרַעָה וְגו', וְלִבְחִירִים בְּטוֹב (אִיּוֹב לו, כב)
מְצַפּוֹן זָהָב יֵאָתֶה, וְהוּא הָאוֹצֵר שֶׁל
יִרְאֵת שְׁמַיִם שָׁאִין לוֹ לְהִקְבֵּ"ה בְּעוֹלָמוֹ
אֲלֵא זֶה בְּלִבְדוֹ. שְׁנֵה אֵינּוּ בְּגִזְרָה, רַק
תְּלוּי בְּבְחִירַת אָדָם, כְּמוֹ שֶׁאָמְרוּ" הַכֹּל

דְּבַנֵּי בֵּיתָא וְגַמְר לְעִבְדֵיהֶּ וְעָבִיד יוֹמָא
טְבָא, עֵינֵן שָׁם.

וְהָאָדָם נִבְרָא בְּדִגְמָא הָעֲלִיּוֹנָה, כְּמוֹ
שֶׁנֶּאֱמַר (בְּרֵאשִׁית א, כו)
בְּצִלְמֵנוּ כְּדַמוֹתֵנוּ. וּמָה שֶׁפָּעַל ה'
יִתְבָּרַךְ בִּימֵי בְּרֵאשִׁית, הֵן דְּגַמָּא
לְפַעֲלַת הָאָדָם כָּל יְמֵי עוֹלָם. כִּי כָּל מָה
שֶׁבְּרָא הִקְבֵּ"ה צָרִיף תְּקוּן, כְּמוֹ שֶׁאָמְרוּ
ז'ל"י בְּעֵנֵן הַמִּלָּה, שֶׁהֲרָאָהּ ה' יִתְבָּרַךְ
שֶׁאֲפֵלוּ בְּרִיאַת גּוֹף הָאָדָם לֹא נִשְׁלַם
עַדִּין בְּבְרִיאָהּ וְצָרִיף תְּקוּן עַל יְדֵי
הָאָדָם, וְעַל דְּרָף שֶׁאָמַר לִיָּה רַבִּי
עֲקִיבָא לְאוֹתוֹ מִיָּן דְּמַעֲשֵׂה בְּנֵי אָדָם

ו. עיין ריקאנטי (דברים כא, כג) ושל"ה (כי תצא, תורה אור, בהגהה) בסוד הפסוק: "לא תלין נבלתו על העץ". ז. "פילוסופוס אחד שאל את רבי הושעיה, א"ל: אם חביבה היא המילה, מפני מה לא ניתנה לאדם הראשון... אלא כל מה שנברא בששת ימי בראשית צריכין עשייה, כגון החרדל צריך למתוק, התורמוסים צריך למתוק, החיטין צריכין להטחן, אפילו אדם צריך תיקון" (בר"ר יא, ו). ח. "מעשה ששאל טורנוסרופוס הרשע את ר' עקיבא: איזו מעשים נאים של הקב"ה או של בשר ודם? א"ל: של בשר ודם נאים... א"ל: למה אתם מולין? א"ל: אני הייתי יודע שעל דבר זה אתה שואלני, ולכך הקדמתי ואמרתי לך שמעשה בני אדם נאים משל הקב"ה. הביא לו ר"ע שבלים וגלוסקאות, א"ל: אלו מעשה הקב"ה ואלו מעשה ידי אדם, א"ל: אין אלו נאים יותר מן השבלים? א"ל טורנוסרופוס: אם הוא חפץ במילה, למה אינו יוצא הולד מהול ממעי אמו? א"ל ר"ע: ולמה שוררו יוצא עמו והוא תלוי בבטנו ואמו חותכו? ומה שאתה אומר למה אינו יוצא מהול – לפי שלא נתן הקב"ה את המצוות לישראל אלא לצרף אותם בהם, ולכך אמר דוד (תהלים יח, לא): 'כל אמרת ה' צרופה'" (תנחומא תזריע, ה). ט. "...רוח פינת צפון משם החושך יצא לעולם, רוח צפון בראו ולא גמרו, שאמ' כל מי שהוא אומר שהוא אלוה יבא ויגמור את הפינה הזאת וידעו שהוא אלוה, ושם הוא מדור למזיקין ולוועות והרחחות והשדים והברקים והרעמים, ומשם רעה יוצאה לעולם, שנאמר: 'מצפון תפתח הרעה על כל יושבי הארץ'..." (פרקי דר"א, ג). י. יובן עפ"י מה דאיתא בפרי צדיק (כי תצא, ח): "...וכתיב (יִרְמִיָּהוּ א, יד): 'מצפון תפתח הרעה', והוא כמו שאמרו (שבת קד, א) שהבא ליטמא פותחין לו, שיהא יכול לכנוס היצר הרע הנקרא צפוני (סוכה נב, א). ולהיפך, בשרוצה יכול לבוא על ידי זה לידי יראה, כמו שנאמר (אִיּוֹב לו, כב): 'מצפון זָהָב יֵאָתֶה', וזה מרמז על יראה כידוע". יא. "ואמר רבי חנינא: הכל בידי שמים חוץ מיראת שמים, שנאמר (דברים י, יב): 'ועתה ישראל מה ה' אלהיך שואל מעמך כי אם ליראה'. אטו יראת שמים מילתא זוטרתא היא? והאמר רבי חנינא משום רבי שמעון בן יוחי: אין לו להקדוש ברוך הוא בבית גניז אלא אוצר של יראת שמים, שנאמר (ישעיהו לג, ו): 'יראת ה' היא אוצרו'. אין, לגבי משה מילתא זוטרתא

הַנִּזְכָּר בַּתְּחִלַּת הַפְּרִיאָה (שם א, א) בְּרֵאשִׁית בְּרֵא אֱלֹהִים וְגו', שְׁיִהְיֶה הוּא הַמְשָׁלִימָה בְּעִבּוּדָתוֹ.

וְכוֹלְהוּ גּוֹפֵי דְרוּפְתָקִי נִינְהוּטִי, רַק שְׂיֵשׁ שְׁעַמְלוּ בְּדֶרֶךְ אֶרֶץ שְׁקֻדָּמָה לְתוֹרָהטִי. וּבְאוֹתָן שְׁנֵי אֲלָפִים תְּהוּ שְׁעֵדִין לֹא נִתְּנָה תוֹרָהטִי נֶאֱמַר גַּם בֵּן (ישעיהו מה, יח) לֹא תְהוּ בְּרֵאָה לְשֶׁבֶת יִצְרָה, שְׁיִהְיֶה עוֹסְקִין עַל כָּל פְּנִים בְּיִשׁוּבוֹ שֶׁל עוֹלָם, וְיִשְׁמְרוּ שְׁבַע מִצְוֹת בְּנֵי נֹחַ, וּבְזֶה הִיָּה דִי לְשִׁלְמוֹת אוֹתָן דְּוֹרוֹת דְּשְׁנֵי תְהוּ. וְכִמוֹ שְׁאָמְרוּטִי דְּכִבְאָרִם הִיוּ אוֹכְלִין וְשׁוֹתִים וּפּוֹחֲזִין, אָמַר אֲבִרְהֶם הַלּוֹאִי לֹא יִהְיֶה לִי חֶלֶק בְּאֶרֶץ הַזֹּאת, וּבְאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל רָאָה

בְּיַדִּי שְׁמַיִם חוּץ מִיִּרְאֵת שְׁמַיִם, מְקַרָּא (דברים י, יב) מָה ה' שְׂאֵל מִעֲמֹךָ, דִּיקָא, כִּי אִם לִירְאָהטִי.

ב.

וְאָדָם לְעַמְל יוֹלֵד, וְאָף בְּאָדָם הִרְאִשׁוּן קִדְמָה הַחֲטָא נֶאֱמַר (בראשית ב, טו) וַיִּנְחֵהוּ בְּגֵן עֵדֶן לְעִבְדָּהּ וּלְשִׁמְרָהּ, וְנֶאֱמַר (שם, ה) וְאָדָם אֵין לְעַבְד אֶת הָאָדָמָה. וְחֲזוּ"ל אָמְרוּטִי לְעִבְדָּהּ בְּמִצְוֹת עֲשֵׂה, וּלְשִׁמְרָהּ בְּמִצְוֹת לֹא תַעֲשֶׂה. וְכֵן אָמְרוּטִי עַל פְּסוּק לְעַמְל יוֹלֵד, אֵינִי יוֹדֵעַ אִם לְעַמְל פֶּה אִם לְעַמְל מְלֹאכָה וְכוּ', הָיִי אוֹמֵר לְעַמְל תוֹרָה נְבִרָא. דְּזֶה הִיָּה בְּרֵיאַת הָאָדָם בְּצִלְמֵ אֱלֹהִים, שֶׁהוּא הַשֵּׁם

היא. דאמר רבי חנינא: משל לאדם שמבקשים ממנו כלי גדול ויש לו – דומה עליו ככלי קטן, קטן ואין לו – דומה עליו ככלי גדול" (ברכות לג, ב). יב. כוונת רבינו שבצד צפון שהוא כנגד הגבורה (וזהר ח"ב, יתרו פא ע"ב), שם מקום הבחירה, דכיון שהכל בידי שמים חוץ מיראת שמים, נמצא שבחירת האדם שייכת רק לגבי היראה, וכידוע דיראה בחינת גבורה (תיקו"ז, הקדמה ו ע"א). בחינת זהב (שם כג, סט ע"ב). יג. "...לְעִבְדָּהּ בְּפִקּוּדֵין דְּעֲשֵׂה. וּלְשִׁמְרָהּ בְּפִקּוּדֵין דְּלֹא תַעֲשֶׂה..." (וזהר ח"א, בראשית כו ע"א). יד. "אמר רבי אלעזר: כל אדם לעמל נברא, שנאמר (איוב ה, ז): 'כי אדם לעמל יולד', איני יודע אם לעמל פה נברא אם לעמל מלאכה נברא, כשהוא אומר (משלי טו, כו): 'כי אבך עליו פיהו', הוי אומר לעמל פה נברא. ועדיין איני יודע אם לעמל תורה אם לעמל שיחה, כשהוא אומר (יהושע א, ח): 'לא ימוש ספר התורה הזה מפִּיךָ', הוי אומר לעמל תורה נברא" (סנהדרין צט, ב). טו. "והיינו דאמר רבא: כולוהו גופי דרופתקי נינהו, טובי לדוכי דהוי דרופתקי דאורייתא" (סנהדרין שם). ופרש"י: "דרופתקי-טרחנין, כלומר, כל הגופין לעמל נבראו. טוביה לדוכי – אשריו למי שזכה והיה עמלו וטרחו בתורה. לשון אחר: דרפתקי – כיס ארון שמשמין בו מעות, כל הגופין נרתקין הם לקבל ולהכניס דברים, אשריו למי שזכה ונעשה נרתק לתורה". טז. "...לשמור את דרך" (בראשית ג, כד) – זו דרך הארץ, מלמד שדרך ארץ קדמה לעץ החיים, ואין עץ אלא תורה, שנאמר (משלי ג, יח): 'עץ חיים היא'..." (ילקוט"ש בראשית רמז לד). יז. "תנא דבי אליהו: ששת אלפים שנה הוי עלמא, שני אלפים תוהו, שני אלפים תורה, שני אלפים ימות המשיח" (סנהדרין צו, א). ופרש"י (שם): "שתי אלפים היה תהו – תחת שלא ניתנה עדיין תורה והיה העולם כתוהו...". יח. "אמר רבי לוי: בשעה שהיה אברהם מהלך בארם נהרים ובארם נחור, ראה אותן אוכלים ושותים ופוחזים, אמר: הלואי לא יהא לי חלק בארץ הזאת. וכיון שהגיע לסולמה של צור, ראה אותן עוסקין בניכוש בשעת הניכוש, בעידור בשעת העידור, אמר: הלואי יהא חלקי בארץ הזאת. אמר לו הקב"ה: לזרעך אתן את הארץ הזאת" (בר"ר לט, ח).

כַּמָּה יִגִּיעוֹת וְכוּ', כִּי אִם אֵין דְּרָךְ אַרְךְ
אֵין תּוֹרָה, דָּאִם אֵין קָמַח אֵין תּוֹרָה^כ,
וְאִם יִחַרֵּשׁ בְּשַׁעַת חֲרִישָׁה וְכוּ', תּוֹרָה
מָה תְּהֵא עֲלֵיהָ. אַבְל כְּשִׁישְׂרָאֵל עוֹשִׂין
רְצוֹנוֹ שֶׁל מְקוֹם, מְלֹאכְתָן נַעֲשִׂית עַל
יְדֵי אַחֲרִים, וְעַמְדוֹ זְרִים וְרַעוּ וְגו', וְכַמוֹ
שֶׁאָמְרוּ שָׁם^כ.

וְטוֹבֵי לְדוֹזְכֵי, וְהוּי דְרוּפְתָקֵי
דְּאוּרִייתָא^כ, לְהִיּוֹת עֲמֵלוֹ כֹּל
יָמָיו בְּעֵמֶל תּוֹרָה. וְהֵם בְּעֲלֵי תּוֹרָה,
שֶׁהֵם מִמֶּשׁ בְּדַגְמָא עֲלִיּוֹנָה^כ וְצִלְם
אֱלֹהִים, דְּצוּרְתוֹ שֶׁל יַעֲקֹב אָבִינוּ ע"ה
חֲקוּקָה בְּכֹסֵא הַכְּבוֹד^כ שֶׁהוּא מְדַת
הָאֱמֶתִיט וְאֵין אֱמֶת אֱלֹא תּוֹרָה. וּמֵאֵן

עֲסוּקִין בְּנִכּוּשׁ וְעוֹדוֹר, אָמַר הַלּוֹאֵי יִהְיֶה
חֲלָקֵי בָּהּ. דְּעַל זֶה הָיָה בְּרִיאַת הָאֲמוֹת,
וְכַנְעַן בְּיַחְוֹד עֶבֶד עֲבָדִים לְאַחִיו^ט,
לְאַסְף וְלִכְנֹס לְתַת לְטוֹב לְפָנֵי אֱלֹהִים^כ,
זֶה אַבְרָהָם^כ וְזָרְעוֹ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, שֶׁהֵם
יִלְדוּ לְעֵמֶל מְלֹאכָה, כְּמוֹ שֶׁאָמַר בֶּן
זוּמָא^כ כְּשֶׁעָמַד עַל גְּבֵי מַעְלָה בְּהַר
הַבַּיִת, רָצָה לֹמַר כְּשִׂרְאָה עֲצָמוֹ מְעַלָּה
שְׁבַמְחִנָּה לְוִיָּה, מֵאוֹתָן הַנְּלוּיִם אֶל ה',
עַד שֶׁהִגִּיעַ לְמִדְרָגָה שֶׁכָּל הָעוֹלָם כְּלוֹ
לֹא נִבְרָא אֶלָּא בְּשִׁבִיל זֶה וּלְצֻוֹת לְזֶה
כְּמוֹ שֶׁאָמְרוּ שָׁם^כ, כִּי הוּא בְּתוֹרָתוֹ
וּבְעִבּוּדָתוֹ תִּקַּן כֹּל הָעוֹלָם כְּלוֹ, עַל כֵּן
אָמַר אַז בְּרוּךְ שֶׁבְּרָא כֹּל אֱלוֹ לְשִׁמְשֻׁנֵי,

יט. "ויאמר ארור פגען עבד עבדים יהיה לאחיו" (בראשית ט, כה). כ. "כי לאדם שטוב לפניו נתן חכמה ודעת ושמחה ולחוטא נתן ענין לאסוף ולכנוס לתת לאסוף ולכנוס לתת לטוב לפני האלהים גם זה הכל ורעות רוח" (קהלת ב, כו). כא. "כי לאדם שטוב לפניו" – זה אברהם אבינו, נתן חכמה ודעת ושמחה. ולחוטא נתן ענין לאסוף ולכנוס' – זה נמרוד. ולמי נאמר: 'לתת לטוב לפני האלהים?' זה אברהם, שנאמר (בראשית כד, א): 'ואברהם זקן בא בימים' (קה"ר ב, כו). כב. "בן זומא ראה אוכלוסא על גב מעלה בהר הבית, אמר: ברוך חכם הרזים, וברוך שברא כל אלו לשמשני. הוא היה אומר: כמה יגיעות יגע אדם הראשון עד שמצא פת לאכול: חרש, זורע, וקצר, ועמר, ודש, וזרה, וברר, וטחן, והרקיד, ולש, ואפה, ואחר כך אבל, ואני משכים ומוצא כל אלו מתוקנין לפני. וכמה יגיעות יגע אדם הראשון עד שמצא בגד ללבוש: גוז, ולבן, ונפץ, וטוה, וארג, ואחר כך מצא בגד ללבוש, ואני משכים ומוצא כל אלה מתוקנים לפני. כל אומות שוקדות ובאות לפתח ביתי, ואני משכים ומוצא כל אלו לפני" (ברכות נח, א). כג. "ואמר רבי חלבו אמר רב הונא: כל אדם שיש בו יראת שמים – דבריו נשמעין, שנאמר (קהלת יב, יג): 'סוף דבר הכל נשמע את האלהים ירא' וגו'. מאי 'כי זה כל האדם'?... רבי שמעון בן עזאי אומר, ואמרי לה רבי שמעון בן זומא אומר: כל העולם כולו לא נברא אלא לצוות לזה" (ברכות ו, ב). כד. "רבי אלעזר בן עזריה אומר: אם אין תורה – אין דרך ארץ, אם אין דרך ארץ – אין תורה... אם אין קמח – אין תורה, אם אין תורה – אין קמח" (אבות פ"ג, יז). כה. "רבי שמעון בן יוחי אומר: אפשר אדם חורש בשעת חרישה, וזורע בשעת זריעה, וקוצר בשעת קצירה, ודש בשעת דישה, וזורה בשעת הרוח, תורה מה תהא עליה? אלא בזמן שישראל עושין רצונו של מקום – מלאכתן נעשית על ידי אחרים, שנאמר (ישעיהו סא, ה): 'ועמדו זרים ורעו צאנכב' וגו'. ובזמן שאין ישראל עושין רצונו של מקום – מלאכתן נעשית על ידי עצמן, שנאמר (דברים יא, יד): 'זאספת דגנך'" (ברכות לה, ב). כו. ראה הערה טו. כז. ראה הערה י. כח. תיקו"ז כב, סה ע"ב; בר"ר פב, ב. כט. "בגין דבדרגא דיעקב... דדרגיה אמת, הךא הוא דכתיב (מיכה ז, כ) תתן אמת ליעקב" (תיקו"ז, הקדמה ד ע"ב). ל. ברכות (ה, ב). ירושלמי ר"ה (פ"ג ה"ח).

אָבִינוּ ע"ה¹, שְׁנִקְרָא שְׁמוּ יִשְׂרָאֵל עַל שֵׁם הַתְּלִמִּידֵי חֲכָמִים הַיּוֹצְאִים מִמְּנוֹ², דְּאוֹתָן שְׁלוֹשָׁה עֲמוּדִים הֵם הַשְּׁלוֹשָׁה עֲמֻלִים שְׁזָכְרוּ בְּסִנְהֶדְרִין שְׁס"ט עַל פְּסוּק לְעֵמֶל יוֹלֵד, עֵמֶל מְלָאכָה, וְשִׁיחָה, וְתוֹרָה.

ג.

וּבְיַדֵּי אֵין הַפְּנֵנָה בְּמְלָאכָה לְ"ט
מְלָאכּוֹת הַגְּשָׁמִיּוֹת בְּמְלָאכּוֹת
עוֹלָם הִנֵּה לְצִרְכֵי הָאָדָם, דְּלֹא יַעֲלֶה עַל
דַּעַת דְּעַל זֶה הִיָּה תְּכָלִית בְּרִיאַת אָדָם

דְּאֶחִיד בְּאוֹרֵייתָא כְּאֵלוּ אֶחִיד בְּקוּדְשָׁא
בְּרִיךְ הוּא³. וְכִמּוֹ שֶׁה' תְּבַרְךָ בְּרָא
הָעוֹלָם כְּלוּ בְּדַבַּר ה' וְרוּחַ פִּיּוֹ⁴ וַעֲשֶׂה
מְאֻמְרוֹת⁵, וְלֹא בְּעֵמֶל וּיְגִיעָה, כֵּן הֵם
מְקַיְמִין הָעוֹלָם וּמְשַׁלְּמִין אוֹתוֹ בְּרוּחַ
פִּיהֶם בְּתוֹרָה, שֶׁהוּא הַדְּפוּס שֶׁל כָּל
מַעֲשֵׂה בְּרֵאשִׁית כְּמוֹ שֶׁאָמְרוּ בְּבְרֵאשִׁית
רַבֵּה⁶, וְעַל יְדֵי הָעֶסֶק בָּהּ הוּא הַשְּׁלֵמַת
כָּל מַעֲשֵׂה בְּרֵאשִׁית⁷.

וְזֶהוּ עֲמוּד הָרֵאשׁוֹן מְשֻׁלּוֹשָׁה עֲמוּדִים
שֶׁעֲלֵיהֶם הָעוֹלָם עוֹמֵד⁸, וְהַגְּדוֹל
שֶׁבֵּהֶם עֲמוּד הַתּוֹרָה שֶׁכָּנֵגֵד יַעֲקֹב

תיקו"ז (כא, נ ע"א). לא. "זכאין אינון דמשתדלין באורייתא, דכל מאן דאשתדל באורייתא, כאלו אֶחִיד
בְּקוּדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא, הָדָא הוּא דְכַתִּיב (דברים ד, ד): 'וְאַתֶּם הַדְּבָקִים בַּה' אֱלֹהֵיכֶם חַיִּים כְּלַכֶּם הַיּוֹם'" (זוהר
ח"ג, ויקרא ט ע"ב). לב. "בְּדַבַּר ה' שָׁמַיִם נִעֲשׂוּ וּבְרוּחַ פִּי כָל צְבָאָם" (תהלים לג, ו). לג. אבות פ"ה,
א. לד. "ואהיה אצלו אמון" (משלי ח, ל)... 'אמון' – אומן, התורה אומרת: אני הייתי כלי אומנתו של
הקב"ה, בנוהג שבעולם מלך בשר ודם בונה פלטין, אינו בונה אותה מדעת עצמו אלא מדעת אומן,
והאומן אינו בונה אותה מדעת עצמו, אלא דיפתראות ופינקסאות יש לו, לדעת היאך הוא עושה חדרים,
היאך הוא עושה פשפושין. כך היה הקב"ה מביט בתורה ובורא את העולם, והתורה אמרה (בראשית א,
א) 'בראשית ברא אלהים, ואין ראשית אלא תורה, היאך מה דאת אמר (משלי שם, כב): 'ה' קנני ראשית
דרכו'" (בר"ר א, א). לה. כן איתא בזוהר (ח"ב קסא, א): "'בראשית בְּרָא אֱלֹהִים אֶת הַשָּׁמַיִם וְאֶת הָאָרֶץ'
(בראשית א, א), אֶסְתַּבֵּל בְּהַאי מְלָה, וּבְרָא אֶת הַשָּׁמַיִם. בְּאוֹרֵייתָא כְּתִיב בַּהּ (שם, ג): 'וַיֹּאמֶר אֱ לֹהִים יְהִי
אוֹר' – אֶסְתַּבֵּל בְּהַאי מְלָה, וּבְרָא אֶת הָאוֹר. וְכֵן בְּכָל מְלָה וּמְלָה דְכַתִּיב בַּהּ בְּאוֹרֵייתָא, אֶסְתַּבֵּל קוּדְשָׁא
בְּרִיךְ הוּא וְעֵבִיד הֵיחָא עֲלֵמָא, וְעַל דָּא כְּתִיב (משלי ח, ל): 'וְאֵהִיָּה אֶצְלוֹ אָמוֹן. בְּגוּוֹנָא דָּא כָּל עֲלֵמָא
אֲתַבְּרִי. פִּיּוֹן דְּאֲתַבְּרִי עֲלֵמָא, כָּל מְלָה וּמְלָה לֹא הָוָה מִתְקַיְמִים, עַד דְּסָלִיק בְּרַעוּתָא לְמַבְרִי אָדָם דִּיהוּ
מִשְׁתַּדֵּל בְּאוֹרֵייתָא, וּבְגִינָה אֲתַקְיָים עֲלֵמָא. הַשְּׁתָּא כָּל מָאן דְּאֶסְתַּבֵּל בַּהּ בְּאוֹרֵייתָא וְאֶשְׁתַּדֵּל בַּהּ, כְּכִיבּוֹל
הוּא מְקַיְמִים כָּל עֲלֵמָא. קוּדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא אֶסְתַּבֵּל בְּאוֹרֵייתָא וּבְרָא עֲלֵמָא, בַּר נֶשׁ מִסְתַּבֵּל בַּהּ בְּאוֹרֵייתָא
וּמְקַיְמִים עֲלֵמָא. אֶשְׁתַּבֵּל דְּעוּבָדָא וְקִיּוּמָא דְּכָל עֲלֵמָא, אוֹרֵייתָא אִיהִי. בְּגִין כִּף זְבָחָה אִיהוּ בַּר נֶשׁ דְּאֶשְׁתַּדֵּל
בְּאוֹרֵייתָא, דְּהָא אִיהוּ מְקַיְמִים עֲלֵמָא". לו. "שמעון הצדיק היה משיירי כנסת הגדולה. הוא היה אומר:
על שלשה דברים העולם עומד: על התורה, ועל העבודה, ועל גמילות חסדים" (אבות פ"א, ב). לז. "על
שלשה דברים העולם עומד: על התורה, ועל העבודה ועל גמילות חסדים. התורה – דא יעקב, העבודה
– דא יצחק, גמילות חסדים – דא אברהם" (זוהר ח"א, תולדות קמו ע"ב). לח. ראה זוהר (ח"ב, תרומה
קעה ע"ב): "דְּתַנְּאָא יַעֲקֹב תַּתְּאָה. יִשְׂרָאֵל עֲלָאָה. יַעֲקֹב לֹא שְׁלִימוּתָא, יִשְׂרָאֵל שְׁלִימוּתָא דְּכָלְא". וכתב
על זה בתולדות יעקב יוסף (בראשית א, ב) דמשום שהשם ישראל חשוב מהשם יעקב, הוא רומז לתלמידי
החכמים שבישראל. וכ"כ בספר המקנה (קידושין, בהקדמה): "אלא דידוע ששם יעקב הוא בכל זרע יעקב,
ושם ישראל הוא בתלמידי חכמים". וראה עוד בפר"צ (וישב, א; וישב, א). לט. ראה הערה יד.

אָלול

אֵלֹל

א.

אֵיתָא בְּסֵפֶר יִצְיָרָה (פ"ה מ"ח), הַמְלִיף אוֹת י' בַּמַּעֲשֵׂה וְכוּ', וְאֵלֹל בַּשָּׁנָה, וְיָד שְׂמָאל בְּנֶפֶשׁ, זָכָר וְנִקְבָּה. הַעֲנִין, דִּידוּעַ דְּהַשֵּׁם הַקְדוּשׁ הַיְיָ"ה בְּרוּךְ הוּא מְרַמֵּז בּוֹ הָעֶשֶׂר סְפִירוֹת, וְאוֹת י' מְרַמֵּז עַל חֻכְמָה (זוהר ח"ג, פנחס רנח ע"א). וְאֵיתָא בְּפִתּוּחַ אֵלֵיהּ (הַקְדַּמַּת תִּיקוּ"ז, יז ע"א), חֻכְמָה מוֹחָא, דְּאֵיהּ מַחְשָׁבָה מְלַגְאוּ. וְאֶפְשָׁר שֶׁעַל זֶה רָמַז רַש"י זְכוּרוֹנוֹ לְבִרְכָה, בְּפִירוּשׁוֹ עַל פְּסוּק (שְׁמוֹת טו, א) אִזּוּ יִשִּׁיר, שְׁכַתְּבִי, לְמַדְנִי שְׁהִיוּ"ד עַל שֵׁם הַמַּחְשָׁבָה נְאֻמָּה*. וְכֵן אֵיתָא (מִנְחוֹת כט, ב) שֶׁהָעוֹלָם הַבָּא נִבְרָא בִּיּוֹ"ד². וְאָמַר שֶׁהַמְלִיף אוֹת י' בַּמַּעֲשֵׂה, הֵינִי שֶׁהַמַּעֲשֵׂה יִהְיֶה עַל פִּי הַחֻכְמָה. וְיָד שְׂמָאל מוֹרָה עַל פְּעוּלוֹת הַהֶפֶךְ מִהַטּוֹב, דְּבִכָּל מְקוֹם מוֹרָה יִמִּין עַל דְּרָף הַטּוֹב, וְשְׂמָאל עַל הַהֶפֶךְ, כְּמוֹ

שְׂאֻמְרוֹי גְּבִי פְּלִיּוֹת, וּמִסְתַּבְּרָא דְּשֶׁל יִמִּין לְטוֹבָה, וְשֶׁל שְׂמָאל לְרַעָה, דְּכַתִּיב לֵב חֶכֶם לִימִינוֹ וְגו'. וְכֵן דְּרַשׁוּי, בְּשְׂמָאלָה עֶשֶׂר וְכְבוֹד, לְמַשְׁמָאִילִים בָּהּ. וְהֵינִי, שְׂאִין לָהֶם כְּוָנָה לְשֵׁם שְׁמַיִם. וְכֵן אָמְרוּ בְּמִדְרַשׁ תַּנְחוּמָא³, שְׂמָאל, שְׂאִינָה פְּשׁוּטָה בְּמַצּוֹת וְכוּ', יִמִּין, שְׂהִיא פְּשׁוּטָה בְּמַצּוֹת, מִפְּלַת וְכוּ'.

וְזֶה כְּוָנַת הַסֵּפֶר יִצְיָרָה, דְּאָף יָד שְׂמָאל, הֵינִי פְּעוּלוֹת שְׂאִינִים מַעֲשֵׂה הַמַּצּוֹת, מִכָּל מְקוֹם יִהְיוּ בְּאוֹת י', הֵינִי עַל פִּי הַחֻכְמָה. וְעַל זֶה נְאֻמַּר (קֵהֶלֶת ט, י) כֹּל אֲשֶׁר תִּמְצָא יָדְךָ לַעֲשׂוֹת בְּכַחַךְ עֲשֵׂה, כְּחַךְ, הֵינִי עַל פִּי הַחֻכְמָה, שֶׁהוּא אוֹתִיּוֹת כַּח מָה, כְּמוֹ שְׂאֻמְרוֹ בְּתִיקוּנִים (הַקְדַּמַּת תִּיקוּ"ז, ד ע"א). וְזֶה מוֹרָה עַל הַתְּחַלַּת הַהֶפֶךְ, שְׂנֻקְרָא מָה, כְּמוֹ שְׂאֻמְרוֹ בְּיַד הַקְדוּשׁ בְּהַקְדָּמָה (א ע"ב), מָה יִדְעָתָּ, מָה אֶסְתַּכְּלֶתָּ, מָה פֶּשְׁפֶּשֶׁתָּ וְכוּ'.

א. ראה קדושת לוי (בשלה, ד"ה או יבואר), מאור עינים (ריש פרשת קדושים). ב. ראה מש"כ רבינו בספר צדקת הצדיק (אות קלב): "בעולם הזה, העיקר הוא טהרת הלב, כמו שאמרו (סנהדרין קו, ב): רחמנא ליבא בעי, והיינו כי שם משכן היצר, ושם הוא היגיעה. אבל העולם הבא, שהוא הנייחא, שם העיקר הוא בחכמה שבמוח, וכמו שאמרו (מנחות כט, ב): 'ביה ה' צור עולמים' (ישעיהו כו, ד), ביר"ד העולם הבא, ובה"א העולם הזה. וידוע שהיר"ד רומז לחכמה, וה"א לבינה שבלב (זוהר ח"ג, פנחס רנח ע"א)". ג. "תנו רבנן: שתי כליות יש בו באדם, אחת יועצתו לטובה, ואחת יועצתו לרעה. ומסתברא דטובה לימינו, ורעה לשמאלו, דכתיב (קהלת י, ב): 'לב חכם לימינו ולב כסיל לשמאלו'" (ברכות סא, א). ד. "מאי דכתיב (משלי ג, טז): 'ארך ימים בימינה בשמאלה עשר וכבוד?'... למיימינין בה, אורך ימים איבא, וכל שכן עושר וכבוד. למשמאילים בה, עושר וכבוד איבא, אורך ימים ליבא" (שבת סג, א). ה. על הפסוק (תהלים צא, ז): "יפל מצדך אלף ורבעה מימינך אליך לא יגש", אמרו בתנחומא (ויצא ג): "לא כתיב 'הא מצדך' אלא 'יפול', שמאל, שאינה פשוטה במצות כמו הימין, אינה מפלת אלא אלף מוזיקן. אבל ימין, שהיא פשוטה במצות, מפלת רבוא מוזיקן".

וְהִנֵּה בְּאֲדָם יֵשׁ שְׁלוֹשׁ מְדֻרְגוֹת [לְכַד מְדֻרְגַת נְשָׁמָה לְנִשְׁמָה, שֶׁהוּא מְאַצִּילוֹת, שֶׁשָּׁם כְּלוּ טוֹבִין, וְהֵם נִפְשׁ, רוּחַ, נְשָׁמָה, כְּנֻגַד עֲשִׂיָּה, בְּרִיאָה, יִצִּירָהוּ. וּמִשְׁכַּן הַנֶּפֶשׁ, שֶׁהוּא מְעַשִּׂיָּה, הוּא בְּכַבֵּד¹, כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר (דְּבָרִים יב, כג) כִּי הַדָּם הוּא הַנֶּפֶשׁ, וְאֵיתָא (בְּכוֹרוֹת נה, א), זְכוּרֹתָא דְדָמָא, כְּבִדָּא². וְהוּא רַבּוּ רַע³.

וְהַשְׁלֹשׁ מְדֻרְגוֹת הֵם כְּנֻגַד שְׁלוֹשׁ הַקְּלָפוֹת, הַקְּנָאָה וְהַתְּאַנְה וְהַכְּבוֹד. וְהַדָּם הוּא קְלַפַּת עֲשׂוֹ, שֶׁאֲמָרוּ בְּמִדְרָשׁ (בִּרְ"ר סג, יג) שֶׁהוּא שׁוֹנָא דְמוֹ שֶׁל אָדָם בְּגוֹפּוֹ⁴. וְהוּא כְּנֻגַד קְלַפַּת הַכֶּעָס, וְכְמוֹ שֶׁאֲמָרוּ (בְּרִכּוֹת סא, ב), כְּבִד פּוֹעֵס. וְהוּא שְׂרָשׁ כָּל הַקְּלָפוֹת, כְּמוֹ שֶׁאֲמָרוּ (ב"ב נח, ב) בְּרִישׁ כָּל מְרַעֲיִן אֲנָא דָּם. וּבְרַעֲיָא מְהֵימְנָא (זוהר ח"ג, פּנחס רלד ע"א), דְּכִבֵּד הוּא דְרַגְנָא דְעֲשׂוֹ. רַק בִּישְׂרָאֵל יֵשׁ נֶפֶשׁ דְקַדְשָׁה, דִּישׁ רַגְנָא דְרַבְּנִין, דְטַב אִיהוּ לְכָל סְטְרִין, כְּמוֹ שֶׁאֲמָרוּ בְּזִהַר (ח"ב, תְּצוּהַ קפב ע"ב), וְאֲמָרוּ (הַעֲנִית ד, א) הָאֵי צְרָבָא מְרַבְּנִין דְרַתְחַ, אוֹרִייתָא הוּא דְקָא מְרַתְחָא בֵּיה.

וְהַשְׁלֹשׁ הַרוּחַ בְּלָב⁵. וְהוּא מִיִּצִּירָהוּ, דְחֻצְיֹו טוֹב וְחֻצְיֹו רַע⁶. וּבְלָב יֵשׁ שְׁנֵי חָלָלִים, לֵב חֶכֶם לִימִינוֹ וְלֵב כְּסִיל לְשִׂמְאָלוֹ (קַהֲלַת י, ב). וְהוּא כְּנֻגַד קְלַפַּת הַתְּאַנְה⁷. וּכְשִׁישׁ לוֹ בְּזָה כְּנֻגַה לְשֵׁם שְׁמַיִם, הוּא מְלַב חֶכֶם לִימִינוֹ.

1. נשמה לנשמה מאצילות (עץ חיים, שער לט דרוש א), עולם האצילות כולו טוב (שם, שער מט פרק ג). 2. כן איתא בתיקו"ז (ו, כג ע"א) שנפש, רוח ונשמה, באות מעולמות עשייה, יצירה ובריאה. 3. ראה עץ חיים (שער מ דרוש יב), שם מבואר, שמשכן הנפש בכבוד, הרוח בלב, והנשמה במוח. 4. פירש רש"י: "זכורותא דדמא - עיקר הדם הוי כבוד". 5. כן מבואר בעץ חיים (שער מח פ"ג) שעולם העשייה רובו רע, ועולם היצירה הוא חציו טוב וחציו רע, ועולם הבריאה רובו טוב. 6. פירש המתנות כהונה: "הוא שונא דם האדם שהוא בגוף האדם בחיים, והוא ממחר לשופכו". 7. יב. ראה מש"כ רבינו (קונטרס עת האוכל, ריש אות א): "שלעולם היצר הרע, רוצה לומר התאוה, בלב, כמו שנאמר (בראשית ח, כא): 'כי יצר לב האדם רע מנעריו', ותאוה מיחסת בכל מקום ללב, כמו שאמרו (קה"ר א, טז) לב חומד". 8. ראה עץ חיים (שער ח, פרק א-ב; שער יא, פרק א) סוד עניין שבירת הכלים וז' מלכין דמיתו. מיתת הז' מלכים קדמאין ושבירת הכלים היה מחמת בחינת התנשאות, שכל אחד אמר "אנא אמלוך".

בַּתּוֹרָה^ט, אוֹת או חֶלֶק מְאוֹת. כְּמוֹ שֶׁכְּתוּב^י הַרְמוֹז, יִשְׂרָאֵל, נוֹטְרִיקוֹן יֵשׁ שְׁשִׁים רְבּוּא אוֹתוֹת לַתּוֹרָה, וְהֵינּוּ שְׁאוֹת אֶחָד מֵרַכֵּב מַאיִזָּה אוֹתוֹת^י. וְאִם הִיא הַתּוֹרָה חֲסֵרָה אוֹת אַחַת, אוֹ לֹא נִכְתַּב כְּתוּבָנוּ, הַסֵּפֶר תּוֹרָה פְּסוּלָה^י.

וְלִבְאוֹרָה זֶה נִרְאֶה כְּמִין גְּאוּה. רַק בְּאֵמֶת נִצְרָף לְעִבּוּדַת ה' יִתְבָּרַךְ כְּנִ"ל, לְדַחְוֹת פְּתוּי הַיָּצָר הָרַע, שְׁכָל עִבּוּדָתוֹ לֹא נִחְשָׁב לְכֹלִים, וְהוּא מִקְלַפֶּת עֲצִיבוֹ דְטַחּוּל (עפ"י תיקו"ז מח, פה ע"א).

אֵד לְפַעֲמִים מֵהֵלֶב כְּסִיל יוֹכֵל לְכַנֵּס לְמַח לְהַכְנִיס גְּאוּה פְּסוּלָה חֵס וְשֵׁלוּם, עַל זֶה כָּא הַמְצָוָה בַּתְּפִלִּין שֶׁל רֵאשׁ, שֶׁהוּא כְּנֶגֶד כְּתָר נְשָׁמָע^י. הֵינּוּ שֵׁיכְנִסוּ דְבָרֵי תּוֹרָה לְלֵב, כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר (ישעיהו נה, ג) שְׁמָעוּ וּתְחִי נַפְשְׁכֶם, וּכְתִיב (משלי ד, כג) נִצֵּר לְבָבְךָ כִּי מִמֶּנּוּ תוֹצְאוֹת

לְמַעַלָּה, כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר (תהלים סח, לה) תִּנּוּ עַז לְאֱלֹהִים^י. וְכֵן אֶחָד חָיֵב לֹמַר בְּשִׁבְלֵי נִבְרָא הָעוֹלָם, כְּמוֹ שֶׁאֱמָרוּ בְּסִנְהֶדְרִין (לז, א), וְהוּא כְּעֵין גְּאוּה.

וּבְאֵמֶת כָּל הָעוֹלָם נִבְרָא בְּשִׁבִיל כָּל אֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל, שְׁלֹא כִּי בְּרֵא הַקְּדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא עוֹלְמוֹ אֶלָּא כְּדֵי שְׁיִירָאוּ מִלְּפָנָיו (שבת לא, ב). וְהִירְאֶה כָּא מִכַּח שֶׁמְפִיר מִדַּת מַלְכוּתוֹ? תְּבַרַךְ שְׁמוֹ, כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר (מלאכי א, ו) אִם אֲדוֹנִים אֲנִי אִיָּה מוֹרְאִי. וְזֶה הִיא עַל יְדֵי קִבְלַת הַתּוֹרָה, שֶׁקִּבְלוּ אָז עַל מַלְכוּתוֹ יִתְבָּרַךְ שְׁמוֹ. וְאִם הִיא חֲסֵר אֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל, הִיא עֲפוּב לְנִתְיַנַּת הַתּוֹרָה, כְּמוֹ שֶׁאֱמָרוּ (דב"ר ז, ח) אֵלוֹ הָיוּ יִשְׂרָאֵל חֲסֵרִין אֶפְלוּ אָדָם אֶחָד, לֹא הִיָּתָה הַשְּׂכִינָה נִגְלִית עֲלֵיהֶן וכו'.

וְהוּא מְפִי שֶׁהִיא מְסַפֵּר מְכוּן נְפִשׁוֹת יִשְׂרָאֵל, שֶׁנִּצְרָף כָּל כֶּף לְקִבְלַת הַתּוֹרָה, שְׁכָל אֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל, יֵשׁ לוֹ חֶלֶק

י. ראה בווהר (ח"ב, בא לב ע"ב): "כד ישראל עבדין עובדין דלא בשרן, בביכול מתישין חילא דקודשא בריך הוא. וכד עבדין עובדין דכשרן, יהבין תוקפא וחילא לקודשא בריך הוא. ועל דא כתיב (תהלים סח, לה): 'תנו עז לאלהים'. במה? בעובדין דכשרן". טו. כן איתא בשער הגלגולים (הקדמה יז): "דע, כי כללות כל הנשמות הם ס' רבוא ולא יותר. והנה התורה היא שרש נשמות ישראל, כי ממנה חוצבו, ובה נשרשו. ולכן יש בתורה ס' רבוא פירושים... ונמצא, כי מכל פירוש מן הס' רבוא פירושים, ממנו נתהווה נשמה אחת של ישראל... והנה נשמתו של משה רבינו ע"ה היתה משגת כל ס' רבוא פירושים שבתורה, וכמ"ש ר"ל שידע אפילו כל מה שתלמיד ותיק עתיד לחדש, וטעם הדבר הוא, לפי שנשמתו היתה כוללת כל ס' רבוא נשמות ישראל". טז. ראה מגלה עמוקות פרשת ואתחנן (אופן קפו). יז. ראה מש"כ רבינו (במדבר, אות א ד"ה וזה כמה): "כמו שכתבו בספרים הקדושים, יש ששים רבוא אותיות לתורה, ומרמוז בראשי תבות ישראל, כידוע. ואף שאין החשבון מכוון, רק הרבה אותיות הם מרכבים משתים או משלוש, כמו ל' - כ' ו' א' - ו' ו' י', וכדומה". יח. ראה רמב"ם (הלכות תפילין ומוצהר וספר תורה פ"י ה"א). יט. ראה בשבת (פח, א): "בשעה שהקדימו ישראל נעשה לנשמע, באו ששים ריבוא של מלאכי השרת, לכל אחד ואחד משרתו קשרו לו שני כתרים, אחד כנגד נעשה ואחד כנגד נשמע. וכיון שחטאו ישראל, ירדו מאה ועשרים ריבוא מלאכי חבלה ופירקום". וראה מש"כ רבינו (קדושים, אות ח ד"ה ושני):

חיים. ועל ידי שִׁכְנָסוּ דְבָרֵי תוֹרָה, יִנְצַל מִגְּאוּה פְּסוּלָה, שְׂאִין דְבָרֵי תוֹרָה מִתְקַיְמִין אֲלָא בְּמֵי שְׂמַשִּׁים עֲצָמוּ כְּמֵי שְׂאִינוּ (סוטה כא, ב). וְדְבָרֵי תוֹרָה נִמְשְׁלוּ לְמֵים, מַה מַּיִם מְנִיחִין מְקוּם גְּבוּהָ וְכוּ', וְאִין דְבָרֵי תוֹרָה מִתְקַיְמִין אֲלָא בְּמֵי שְׂדַעְתוֹ שְׂפָלָה (תענית ז, א).

וְאִין הַפְּרוּשׁ בְּמֵי שֶׁהוּא כְּלֵי רִיקָן וְלָבוּ פְּנוּי מִדְּבָרֵי תוֹרָה, שְׂאִין לוֹ בְּמַה לְהַתְגַּאוֹת, כְּמוֹ שְׂשַׁמְעֵנוּ מִרְבְּנוּ הַקְּדוּשׁ מֵאִיזְבִּיצָא זְכַר צְדִיק לְבִרְכָה עַל הַמְּשֻׁנָּה^כ, אֲזוּב, וְלֹא אֲזוּב כּוֹחֲלִי, וְלֹא אֲזוּב מִדְּבָרֵי. אֲזוּב כּוֹחֲלִי, הֵיִינוּ שֶׁהוּא עֲנִיו צְבוּעַ. וְאֲזוּב מִדְּבָרֵי, שֶׁהוּא רִיק כְּמִדְּבַר, וְאִין בּוֹ כְּלוּם, וְאִין לוֹ בְּמַה לְהַתְגַּאוֹת. רַק מִי שֶׁהוּא בְּאֵמֶת מְלֵא תוֹרָה, רַק יוֹדֵעַ וּמַפִּיר שֶׁהַכֹּל הוּא מַה יִתְבַּרְךָ, שֶׁהוּא חָנֵן אוֹתוֹ בַּתּוֹרָה מֵאֲהַבְתּוֹ, כְּמוֹ שְׂאֵנוּ אוֹמְרִים (בְּרַכַּת 'אֵהַבְתָּ עוֹלָם' אֵהַבְתָּ תוֹרָה וּמַצּוֹת וְכוּ' אוֹתָנוּ לְמַדְתָּ. וְכִמוֹ שְׂאֵמַר מֹשֶׁה רַבְּנוּ עָלֵינוּ הַשְּׁלוֹם (שְׁמוֹת טו, ז) וְנַחֲנוּ מֶה. וְעַל זֶה נֶאֱמַר (אִיּוֹב

כה, יב) וְהַחֲכָמָה מֵאִין תִּמְצָא. וְזֶהוּ הַתְּפִלִּין שֶׁל רֹאשׁ, בְּחִינַת כְּתָר נִשְׁמַע. וְהַתְּפִלִּין שֶׁל יָד, עַל יָד פְּהָה, יָד שְׂמָאל (ראה מנחות לו, א). שְׂמוּרָה, שְׂאֵף הַמַּעֲשִׂים שְׂבִיב שְׂמָאל, שְׂאִינִם מַעֲשֵׂי הַמַּצּוֹת, גַּם כֵּן יִהְיוּ מְקַשְׂרִין בַּה' יִתְבַּרְךָ. וְהוּא כְּנֶגֶד הַלֵּב, לְשַׁעֲבַד תְּאוֹת וּמַחְשָׁבוֹת לְבָנוּ לְעַבּוֹדָתוֹ יִתְבַּרְךָ שְׂמוּרָה. וְעַל זֶה אָנוּ מְבָרְכִין הַשְּׁמִי בְּרַכּוֹת, אוֹזֵר יִשְׂרָאֵל בְּגִבּוּרָה, וְעוֹטֵר יִשְׂרָאֵל בְּתַפְאָרָה, שְׂבִשְׁנֵיהֶם הַזְּכַר בִּיחּוּד לְיִשְׂרָאֵל דִּיקָא, וְכַתֵּב הַט"ז^כ, מִיחֲדִים לְיִשְׂרָאֵל, עֵינֵי שָׁם.

וְהֵיִינוּ דְכִסּוּי הָרֹאשׁ אֵיתָא^כ, כְּפִי רִישָׁךְ כִּי הֵיכִי דִתְהִי עֲלֶיךָ אֵימְתָא דְשְׂמֵיָא, וְכֵן אֵיתָא (שם עז, ב), סוּדְרָא, סוּד ה' לִירְאִיו (תהלים כה, יד). דִּתְהִינּוּ סוּדְרָא, שְׂדִרְךָ חֲכָמִים לְעֲטָף, כְּפִירוּשׁ רִש"י זְכָרוֹנוּ לְבִרְכָה (שבת שם ד"ה סודרא). וְכִשְׂשֵׁל לוֹ כְּפִינָה לְשֵׁם שְׂמֵים, כְּזֶה הוּא גַם כֵּן בְּבַחֲיַיִת עֲטָרָה עַל הָרֹאשׁ, כְּמוֹ שְׂאֵמְרוּ^כ, אָמַר, שְׂכִינָה לְמַעְלָה מֵרֹאשִׁי.

"והשני כתיבם הם תפלין של יד והתפלין של ראש. תפלין של ראש שעל המוח, חכמה מוחא (הקדמת תיקון, יז ע"א)", כתר נשמע. ותפלין של יד, לקשר מעשה האדם, שמכנים על שם הידים, כלי המעשה, שיהיה הכל לעבודתו יתברך שמו, זהו כתר נעשה". ב. "כל אוזב שיש לו שם לווי, פסול. אוזב זה – כשר. אוזב יין, אוזב כוחלית, אוזב רומי, אוזב מדברי – פסול" (פרה יא, ז). פירש רע"ב: "כל אוזב שיש לו שם לווי – שרגילין ללוות עמו שם אחר, כגון הנך דמפרש לקמן. אוזב זה – כלומר אוזב סתם, שהרואה אותו אומר: זה אוזב הוא בסתם". בא. תלמידי רבינו יונה (ברכות ח ע"א בדפי הרי"ף, ד"ה הרוצה). כב. "אוזר ישראל בגבורה, הזכיר ישראל בברכה זו, וכן בעוטר ישראל, משא"כ באחרות, הטעם: שהשאר הן להנאת העולם, שהכל שוין בהם, משא"כ באלו שנים הם בישראל לחוד, משום צניעות. דחגורה היא משום שלא יהא לבו רואה את הערוה, כמו שכתב בית יוסף, וכובע היא משום צניעות, כדאיתא (שבת קנז, ב): כסי ראשך מפני אימתא דמרח" (ט"ז או"ח מו, ב). כג. "רב הונא בריה

להקדים עשיה, שאין להם יצר הרע, ואין להם פח לעשות רק רצון הבורא יתברך שמו, למה שנבראו. אבל האדם, שהוא בעל בחירה, היה צריך שיקדם נשמע, שיכנסו דברי תורה ללב, ואחר כך יוכלו לקשר הנעשה גם כן בה' יתברך.

אך באמת כן היה הבריאה, שיהיה בחירה, שיהיה היום לעשותם, ומחר לקבל שכרם. שאם לא היה בחירה, לא היה מקום לשכר, וכמו שאמרו על ימות המשיח, שדרשו (שבת קנא, ב), שנים אשר תאמר אין לי בהם חפץ (קהלת יב, א), אלו ימות המשיח, שאין בהם זכות וחובה. כיון שלא יהיה יצר הרע.

אבל בשעת מתן תורה אמרו ישראל, שרוצים לעשות רצון הבורא יתברך שמו בלא שום תגמול שכר, וכמו שאמרו אנשי פנסת הגדולה, לא איהו בעינן, ולא אגריה בעינן. וזה שהקדימו אז נעשה לנשמע. ואז במתן

ובן אוזר ישראל בגבורה על החגורה, שהוא פנגד הלב, כמו שאמרו (ערכין טז, א) אבנט מכפר על הרהור הלב, אהיבא דאיתיה. שהיה האבנט פנגד אצילי ידיהן, שנאמר ולא יחגרו בינע"י. ואמר שם, זמנא חדא וכו', ממלכת פהנים וכו', אקים כף והיו מלכים אמניף. ועל זה מברכין אוזר ישראל בגבורה, שהוא פנגד הלב, שיוכל להגביר על הלב פסיל לשמאלו, כמו שאמרו (אבות פ"ד מ"א) איזהו גבור, הכובש את יצרו. וישראל צריך לחגורה, שלא יהיה לבו רואה את הערוה, והוא לשם שמים.

ובל שפן מצות תפלין, שהם מעשה המצוות, ומברכין עליהם אשר קדשנו במצוותיו, שהם בודאי בבחינת פתרים, והם פנגד פתח נעשה ונשמע. רק בשעת מתן תורה, שהקדימו נעשה לנשמע, ויצאה בת קול, מי גלה לבני רז זה שמלאכי השרת משתמשין בו"ה. והיינו דבמלאכי השרת יתכן אצלם

דרב יהושע לא מסגי ארבע אמות בגילוי הראש, אמר: שכינה למעלה מראשי" (קידושין לא, א). כד. "מאי לא יחגרו בינע" (יחזקאל מו, יח)? אמר אביי: לא יחגרו במקום שמויעין, כדתניא: כשהם חוגרין, אין חוגרין לא למטה ממתניהן, ולא למעלה מאציליהן, אלא כנגד אצילי ידיהן. אמר רב אשי, אמר לי הונא בר נתן: זימנא חדא הוה קאימנא קמיה דאיזגדר מלכא, והוה מדלי לי המיניא ותייתייה ניהליה (והיה המלך הפרסי מוריד את אבנטי למקום יותר נמוך כדי שאראה נאה, ומסדר את בגדי בצורה נאה). ואמר לי (שמות יט, ו): 'ממלכת כהנים וגוי קדוש' כתיב בכו. כי אתאי קמיה דאמימר, א"ל: אקיים כן (ישעיהו מט, כג): 'והיו מלכים אומניך' (זבחים יט, א). כה. "בשעה שהקדימו ישראל נעשה לנשמע יצתה בת קול ואמרה להן: מי גילה לבני רז זה שמלאכי השרת משתמשין בו? דכתיב (תהלים קג, כ): 'ברכו ה' מלאכיו גברי כח עשי דברו לשמע בקול דברו', ברישא 'עשי', והדר 'לשמע' (שבת פח, א). כו. "מאי דכתיב (דברים ז, יא): 'אשר אנכי מצוך היום לעשותם? היום לעשותם, ולא למחר לעשותם, היום לעשותם, למחר לקבל שכרם' (עירובין כב, א). כז. "אמר רב ואיתימא רבי יוחנן: ביאי, ביאי! היינו האי

שְׁנֹדְרֶשׁ, וְיִקְרָ, אֱלוֹ תַּפְלִין, וְכֵן הוּא
אוֹמֵר וכו'.

וְתַפְלִין שֶׁל יָד עַל יַד בְּהֵה, לְקֶשֶׁר
מַעֲשֵׂה יָד שְׂמָאל גַּם בֵּן בַּה'
יִתְבַּרְךָ, עַל יְדֵי שֵׁיכְנוּסוֹ פְּרִשְׁת שְׂמַע
וְהָיָה אִם שְׂמוֹעַ, שֶׁהֵם קִבְּלַת עַל מַלְכוּת
שָׁמַיִם וְעַל תּוֹרָה וּמִצְוֹת, לְלֵב. וְכֵן
בְּפִרְשׁוֹת קִדְשׁ וְהָיָה פִי יִבְאֶךָ, שֶׁהֵם
עֲנִין יְצִיאַת מִצְרַיִם, לְהֶאֱמִין שֶׁהוּא יִתְבַּרְךָ
הוּא בְּעַל הַכַּחוֹת כְּלָם, עַל יְדֵי זֶה יוֹכֵל
לְקֶשֶׁר גַּם מַעֲשֵׂה יָד שְׂמָאל בַּה' יִתְבַּרְךָ.

וְכֵן אֵימָה בְּפִסְיִקְתָּא (רבתי, כא), שֶׁהֲשִׁינִי
כְּתָרִים, מִלְּאָךְ אַחַד קֶשֶׁר לוֹ כְּתָר,
וְאַחַד קֶשֶׁר לוֹ זֹנִי, פְּרוּשׁ חֲגוּרָה, וְהֵינִי
שְׂכַנְגָד דְּבוֹר נַעֲשֵׂה קֶשֶׁר לְהֵם חֲגוּרָה,
לְקֶשֶׁר הַמַּעֲשֵׂה גַם בֵּן בַּה' יִתְבַּרְךָ.

וְלִבְּן בְּחֹדֶשׁ אֱלוֹל, שֶׁהוּא בָּא קֹדֶם
חֹדֶשׁ תְּשֵׁרִי, שְׂאֵז זְמַן בְּרִיאַת
הָעוֹלָם (ר"ה י, ב), שֶׁתְּכַלִּית הַבְּרִיאָה הָיָה

תּוֹרָה בְּאֶמֶת הַשִּׁיגוֹ זֹאת הַמַּעֲלָה, כְּמוֹ
שְׂאֶמְרוּי^כ, כְּשֶׁשְׂמָעוּ דְּבוֹר אָנְכִי, נִתְקַע
דְּבָרֵי תּוֹרָה בְּלִבָּם, וְכִשְׂשָׂמָעוּ לֹא יִהְיֶה
לָךְ, נַעֲקָר יִצָּר הָרַע מִלִּבָּם. וְלִכֵּן אֵז
קֶשֶׁרוֹ לְהֵם שְׁנֵי כְּתָרִים, אַחַד כְּנָגֵד
נַעֲשֵׂה, וְאַחַד כְּנָגֵד נְשָׂמָע^כ, שְׂמָאֲחַר
שֶׁגַם הַמַּעֲשִׂים יִהְיוּ קְשׁוּרִים בַּה' יִתְבַּרְךָ,
וְלֹא יִהְיֶה אִפְּן לְהִיֹּת נִגְדֵי רִצּוֹן ה'
יִתְבַּרְךָ, אֵז נַעֲשֵׂה כְּתָר מִזֶּה אִף כְּנָגֵד
דְּבוֹר נַעֲשֵׂה.

אָךְ אַחַר כֵּן, כְּשֶׁשְׂאֶמְרוּ דְּבַר אֶתְהָ עֲמָנוּ
וְנִשְׂמָעָה, וְחֹזֵר לְהֵם הֵיִצָּר הָרַע
לְמַקְוֵמוֹ, עַל זֶה נִתְנוּ לְהֵם תַּפְלִין שֶׁל
רֹאשׁ כְּנָגֵד כְּתָר נְשָׂמָע, וְהוּא בְּחִינַת כְּתָר
עַל הָרֹאשׁ. וְהֵינִי כְּשֵׁיכְנוּס הַקִּדְשָׁה לְלֵב,
כְּמוֹ שֶׁפִּרְשׁ הַרְבֵּי זָכַר צִדִּיק לְחַיֵּי הָעוֹלָם
הַבְּאִי^כ מֵה שְׂאֶמְרוּ הַלְשׁוֹן בְּגִמְרָא^ל, אֱלוֹ
תַּפְלִין שְׂבָרָאשׁ, וְלֹא אֶמְרוּ שֶׁעַל הָרֹאשׁ,
שֶׁהַכּוֹנֵה שְׂעָקָר הוּא שְׂיִכְנוּס לְמַח וְלִלְב.
וְאֵז הוּא נַעֲשֵׂה בְּחִינַת כְּתָר, כְּמוֹ

דאחרביה למקדשא, וקליה להיכליה, וקטלינהו לכולהו צדיקי, ואגלינהו לישראל מארעהון, ועדיין מרקד
בינן. כלום יהבתיה לן אלא לקבולי ביה אגרא, לא איהו בעינן, ולא אגריה בעינן" (יומא טז, ב). פירש
רש"י: "בייא בייא - לשון זעקה וקובלנא. האי דאחרביה לבית המקדש - מבקשין רחמים שימטר בידם
יצר הרע של עבודה זרה. לקבולי אגרא - שנכוף אותו ונקבל שכר". בח. "ר' יהודה אומר: בשעה
שמעו ישראל (שמות כ, ב): 'אנכי ה' אלהיך', נתקע תלמוד תורה בלבם, והיו למדים ולא היו משכחין.
באו אצל משה ואמרו, משה רבינו, תעשה את פרוזביון שליח בינותינו, שנאמר (שם, טז): 'דבר אתה עמנו
ונשמעה', 'ועתה למנה נמות' (דברים ה, כב), ומה הנייה יש באבדה שלנו? חזרו להיות למדים ושוכחים...
רבי נחמיה אמר: בשעה שמעו ישראל 'לא יהיה לך', נעקר מלבם יצר הרע. באו אצל משה, אמרו לו:
משה רבינו, תעשה את פרוזביון שליח בינותינו, שנאמר: 'דבר אתה עמנו ונשמעה', ועתה למנה נמות/
ומה הנייה יש באבדה שלנו? חזר יצר הרע למקומו..." (שהש"ר א, ד). כט. כן הביא רבינו בשמו
של ר' שניאור זלמן מלאדי, בעל התניא (פדיון הבן אות ג ד"ה ואח"כ אמר). ל. "ליהודים היתה אורה
ושמחה וששון ויקר' (אסתר ה, טז)... 'ויקר' - אלו תפלין, וכן הוא אומר (דברים כה, י): 'וראו כל עמי
הארץ כי שם ה' נקרא עליך ויראו ממך', ותניא, רבי אליעזר הגדול אומר: אלו תפלין שבראש" (מגילה